

הספרות היפה לא יוצאת עם

המשחק היפה

'המשחק היפה', כך מכונה משחק הכדורגל. את הכינוי 'יפה' הדביקו לו סופרים אנגלים, דרום אמריקאים ואחרים שנלכדו בקסמו. זמן מה לאחר שמשחק זה החל לרכוש לו אוהדים, בעיקר תלמידי בתי הספר "הציבוריים" (קרן, של צאצאי המעמדות העליונים) באנגליה, הציעה לו הספרות היפה 'לצאת' קבוע. בין הספרים הראשונים ש'צאו' עם הכדורגל, היה ספרו של תומס יון, 'ימי בית הספר של תום בראון', המוכר למבוגרים (+60) בישראל מימי ילדותם (באחד מסקרי הקריאה של בני הנוער בהווה, נמצא כי יש לפחות קורא אחד של הספר הזה!) ליגת הכדורגל היתה במשך השנים לחלק בלתי נפרד מתרבותה של אנגליה (אליטיסט כת"ס אליט מנה את 'גמר הגביע' האנגלי בין אירועי התרבות החשובים) והספרות היפה מצאה בה הרבה עניין: במשך המאה הקודמת יצאו לאור קרוב

למאתיים ספרי מבוגרים שהכדורגל הוא 'השחקן' הראשי בעלילתם. כשלוש מאות ספרים המיועדים לקהל בני הנוער, וכחמישים ספרי-אוספי שירה שהכדורגל הוא המוזה שלהם. הרבה? מעט? ביחס לערמת הספרות היפה האנגלית שהתנשאה מעלה, מדובר בתולדות, ברם, משמעותית: יש באנגליה ספרות כדורגל. גם במקומות רבים אחרים בעולם השתדכה הספרות לכדורגל וגם מצאה לה קהל קוראים לא גדול אך נלהב. אולי רק בארצות הברית, היכן שמשחקי כדור הבסיס והפוטבול היו לסיפור האמריקאי הגדול (ראה, ברנרד מלמוד: *הטבע*) יש קהל קוראים רב יותר מזה (פוטבול, לא כדורגל) שיש כיום באנגליה.

כפי הנראה מידתה של הספרות היפה שיצאה עם משחק הכדורגל, כמידתו של קהל הקוראים בכוח: אוהדי הכדורגל נמנו בדרך כלל עם המעמדות הנמוכים שלא נהגו לקרוא ספרים והסתפקו בעיתון הערב ה'צהוב', בעוד שהנמנים עם המעמדות הגבוהים 'האורייניים', לא התעניינו במשחק הזה בדרך כלל, עד שבא ניק הורנבי עם *קדחת המגרש* (1992) שהיה ל'רומן' הגדול של ספרות כדורגל, והצית מהומה בעולם הכדורגל ובו-בזמן בזה של הספרות היפה שהותירה רישום של ממש: קהל אוהדי הכדורגל נהיה ל'שמיכת טלאים', כי עכשיו כדורגל זה 'איני': יותר ויותר מבני המעמדות הגבוהים החלו למצוא עניין במשחק בנוכחות בגוף באצטדיון, או מול המרקע בבית. ממילא התרחב הרדיוס של קוראי ספרות יפה שמגלה עניין במשחק הזה. וכדי להבין טוב יותר מה קרה שם, יש לזכור את ההקשר הקפיטליסטי: ספרים צריך למכור וכאשר מתרבה שוק הקוראים של ספרות כדורגל כדאי להוציאם לאור. לאחר זמן שהספרות היפה באנגליה נהגה רק ל'צאת' עם המשחק היפה,

בא ניק הורנבי הציג לו אירוסין.

אצלנו בבית: ל'עם הספר' יש כפי הנראה הרבה ספרות יפה, אך אין לו כמעט כלל ספרות שעניינה כדורגל. הזו ("הדרשה", 1947) שלח את החברה 'לשחק כדורגל' והם הלכו ושיחקו ועדיין משחקים וגם ימשיכו לשחק בהווה הנראה לעין לפחות. הספרות היפה הלכה למקום אחר: היא נמנעה מ'לצאת' עם הכדורגל.

מהקמת המדינה ועד לזמן הזה מספר פריטי הספרות היפה שנוגעים בכדורגל הוא קצת למעלה ממספר השנים שלפי המיתוס שהו בני ישראל במדבר. אבל המספר הזה מטעה: רק בשני ספרים שלמים ועוד מחצית ספר, הכדורגל הוא המארח. אחד (איטי מאירסון, *מלחמת 90 הדקות*)

משוך כדורגל למצב הפוליטי, ואחד וחצי (אודי שרבני, *מדוע אתה לא מחייך*, חיים ברעם, *אדום שחור צהוב*) עוסקים בחניכה של שחקן ושל אהדה. האחרונה כידוע, נמשכת מן העריסה ועד לקבר ויש המאמינים כי גם אחרי.

כמעט כל הנגיעות בכדורגל הן באמצעות אזכור או סיפור קצר. בשלושת העשורים הראשונים למדינה, כמעט כלום. בשלהי שנות החמישים בילקוט *הכוכבים* (1957) שערכו בן אמוץ וחפר ישנו סיפור קצרצר על תחרות כדורגל ("הנעל עפה לשער... גול"). אצל פוז'ו *בחבורה שזאת* (1957) ישנו פרק על תחרות כדורגל שנערכה בין הכשרת הפלמ"ח לחברי המשק. אצל נתן שחם (*סתיו ירוק*, 1979), סיפור קצר המתרחש בתוך כדי משחק גמר חיים גורי (*הספר*

המשוגע, 1971) משתוקק לספר על "עלינו לשבח/ ברגר משתטח" - חווית ילדות-נעור שרבים בני הדור ההוא יכולים להתחבר אליה. ואילו חנוך ברטוב (*של מי אתה ילד*, 1974) מקדיש למשחק הזה שורה אחת "ולבעוט בכדור אתה אוהב?" שמשמעותה גדולה בהרבה ממספר המילים שבה. וזה הכל. בעשורים הראשונים של הספרות הישראלית ניתן להניח כי 'דור בארץ', כך כונה דור היוצרים אז, פנה לשאלות הבערות של הזמן ההוא שכל כולו 'בני המדינה והעם'. בכך שירת את המדינה ואת התנועה וגם הבטיח לעצמו קהל קוראים. אגב, קהל קוראי הספרות היפה באותם הזמנים לא היה גדול כפי שלעתים מתפארים בו. מרבית תושבי ישראל דאז: עולים חדשים וגם ישנים, חרדים וערבים, לא נמנו עם קהל קוראי הספרות היפה. בשורה התחתונה, הספרות היפה לא יצאה אז עם המשחק היפה - שבנסיבות ההן היה מאוד פופולרי, לא כל כך יפה בגלל אירועים מסוימים שהתרחשו אז במגרשים, אך בכל זאת, שווה.

במחצית שנות השמונים ואילך חלה תפנית מסוימת שהתבטאה בנגיעה רבה יותר של הספרות בכדורגל: ספרים (שניים וחצי), סיפורים קצרים (כעשרה) שלושה קבצים של סיפורים על כדורגל (*ההולנדי של עכו*, *הכיוון מזרח ומה עשה הנוער*), ואנתולוגיה של שירת כדורגל (*קודה פנימית*, 2009, בעריכת גלעד מאירי). קובץ הסיפורים הראשון והקובץ השלישי מכילים יחדיו מאה ושמונה סיפורים ייעודיים - הישג של ממש לפחות מן הבחינה הכמותית - בספירה של פריטי ספרות; ואם נדמה שהיה ניתן להניח כי חלה תמורה בעולם הספרות הישראלית, לא כך. בספרות היפה הזורמת שפי בולטים אזכורים: נוסטלגיה, הוויה והקשר. סופרים שכבר רכשו להם שם במיליה וחדשים שזה מקרוב

1. מתבסס על מחקר בהווה: "כדורגל וספרות בישראל". האיור: free images

כדורגל בסלאק

בין עמקים גולשים, על גבעה נטולת אֶפֶף
גברים במדים צבעוניים נתרו
וכדורם המעופף נתר.

הכדור המעופף קפץ והגברים בצבעים צוהלים
שצפו כמו מים לנגח בו.
הכדור עף הרחק עם הרוח -

הגברים הגמישים נתרו אחריו.
הכדור קפץ מעלה, החוצה ונותר תלוי
מעל מפרץ צמרות עצים.
כשכלם צעקו ביחד הכדור עף חזרה.

רוחות מעוררות יראָה
מחרים לוחטים בגן עֶדֶן
נֶעֱרְמוּ עַל הַגְּבֻעוֹת הַמַּחְשִׁיכוֹת סָבִיב. הָאוֹר הַבוֹהֵק
עֲרַבֵב אֶת שְׁמַנְיוֹ הַמְּשֻׁגָּעִים וְהַזְּלוּףִי עֲגֻמוֹמִיּוֹת.
וְאִז הַגֶּשֶׁם הוֹרִיד מִכְבֵּש פְּלָדָה.

דְּבוּקֵי שַׁעַר, כָּלֵם רַק רָמְסוּ מִיָּם
כְּדֵי לְהַתְּפִלֵּשׁ בְּנִיצוּצוֹת. וְצַעֲקוֹתֵיהֶם הִטְלְטְלוּ
מְעֻדָּנוֹת וְדַקּוֹת, רְחוּצוֹת וְשִׁמְחוֹת.

בַּעֵת שֶׁהָעוֹלָם הִשְׁפּוּף טִבַּע שֶׁקַּע
וְהָעֵמֶקִים הִכְחִילוּ לִגְנוֹן עוֹצֵר נְשִׁימָה
מִתַּחַת לְעֵמֶק הַדְּבָאֹן הָאֵטְלָנְטִי

אֶבֶל שֶׁחֲקַנְי הַכֶּנֶף דִּלְגוּ, עֲשׂוּ מִסְפָּרוֹת בְּאוֹר
וְהַשׁוֹעֵר רַחֵף אֶפְקִית

וְשׁוֹב אֶסוֹן זֶהָב
הִסִּיט קֶצֶה עֲנָן כְּדֵי לְהַבִּיט בָּהֶם.

טז יוז מכדרר מילים. הוא מכיר את העדינות של "פס אנגלי" והוא לא שוכח שנולד במדינה שבה בעיטת "שפיץ" היא סוג של חוצפה. שני המהלכים האלה יכולים להיכתב על דשא ובאותו דיו גם על נייר. טז יוז עושה את זה נפלא, הוא שחקן חיוזק לא רע בהפגנה המבקשת מהגברת שירה לאמץ לחיקה שורות שהשראתן באה מהמגרש בו נקרעים רשתות.

לגלעד מאירי יש מניית בכורה על המגרש הזה. הוא ערך את קודה פנימית, אנתולוגיה של שירי כדורגל, ובימים אלה הוא מתקין את המהדורה הבאה. הרכב מנצח לא מחליפים.

רוני סומק

איור: רוני סומק

נהיו "גילו" את הכדורגל. כך ס' יזהר בצלהבים (1993) "וייזכר לטוב הבחור היפה בהפעל שנקרא אמנון, והוא דווקא מרחובות, ובא מכל המרחקים כדי לנצח את הבורגנים". כמה שנים קודם לכן דויד גרוסמן (1986) בעיין ערך אהבה ("מומיק", 2005), יהושע קנז בהתגנבות יחידים (1986) אמנון דנקנר (1986) ב"האח של רמלר" (שהיה בקולנוע לסרט "האח של דריקס"). לאוהדי הכדורגל חובבי הספרות היפה עדיין לא היה על מה לשוש: בשדה הדמיון של הספרות שהלך ופרח לכל עבר, היו אלה אולי, כמה צמחי תבלין.

משהו התחיל להתעורר בשנות התשעים המאוחרות ואילך. אהוד בן עזר, ספר הגעגועים (2009), אורי שרבני, מדוע אתה לא מחייך (2011), איתי מאירסון, מלחמת 90 הדקות (2008), יעל איכילוב, זמן פציעות (2001) ואחרים. אלה השנים, יש לציין, שהכדורגל הישראלי מתמסחר, קהלו מתעצם ומתגוון והוא נעשה מתוקשר מאוד. גל ההתמסחרות הציף גם את הספרות: השוק היה למוציא ולמביא כאשר המחוקק מתאמץ לרסן אותו. בסך הכל כשניים וחצי תריסרים של מחברים ומעט מאוד מחברות - עדיין זה משחק של מגדר - מתכתבים עם הכדורגל: בסיפור, באזכור ארוך ובאזכור קצרצה. הרבה נוסטלגיה (גם אצל מחברים צעירים), קצת הוויה (עכשיו, בזמן המשחק עצמו) וקצת הקשרי (מסמן ומסומן). והספרים? כמו יתומים בחלונות הראווה המחכים לאימוץ.

הדייט הראשון בין הספרות היפה לכדורגל הישראלי היה קצר ואפלטוני. בערך כארבעים שנה מאוחר יותר הוא מתחדש, אולם דלות החומר היא הצהרה כי 'הספרות היפה הישראלית' עדיין אינה יוצאת קבוע עם הכדורגל'.

נ"ב, נחמה פורתא: בשנים האחרונות מדי שנה בשנה נערך טורניר כדורגל בין 'נבחרת הסופרים הישראלית' לבין נבחרות של סופרים ממדינות אחרות. לא כותבים, לא 'יוצאים', אבל מתמזמים. ♦